

instrumentului muzical dezacordat și la cea a kraterului cu vin greșit proporționat – între proporția muzicală și cea sympotică existând o legătură pe care autorul o recunoaște, pe urmele lui Fr. Lissarague, semnificată grafic pe vasele atheniene cu figuri roșii.

La vremea concluziilor, o evaluare a lucrării de față nu se poate lipsi de nuanțe. *Du moins en voyons-nous assez pour être assuré qu'il ne s'agit ni d'un mirage fugitif ni d'une construction gratuite*, reia Monbrun cuvintele pe care Dumézil le așeza la finalul unei alte teze deschizătoare de neașteptate perspective. Corect: autorul își asumă toate riscurile unui demers comparatist, bazat în principal pe antropologia structuralistă și recursul la durata lungă; dar alegerea de a nu-și defini o metodologie clară, împrumutând în schimb instrumente convenabile de lucru de la savanți cu orientări sensibil diferite (de la Lévi-Strauss la Bachelard) dăunează coerenței lucrării. O obiecție majoră pe care autorul o prevede: cum se poate servi de structuralism ori apela la Dumézil un studiu care ignoră în mod conștient relația lui Apollo cu ansamblul panteonului grecesc? Dincolo de aceasta, nu o dată ne-a frapat puținătatea surselor pe care autorul își dezvoltă ipotezele, în vreme ce firul argumentativ lasă impresia că autorul supralicitează textele de care dispune și suplinesește lacunele cu orice analogie care convine ideii de ansamblu: dar nu trebuie trecut cu vederea faptul că decantarea gesturilor discrete și a rutinelor semnificative la care face apel o astfel de analiză pornind de la literatura antică constituie o sarcină dintre cele mai dificile. *Comparaison est raison*, își intitulează Monbrun un subcapitol, dar în unele cazuri cititorului i se propune doar să creadă în pertinența unor comparații care, asemeni săgeților lui Apollo, abolesc spațiul și timpul. Dincolo de unele ambiguități în argumentație, Monbrun pare a cădea uneori în capcana propriilor sale metafore în căutare de afinități între lyra și arc: *exempli gratia*, între binomul *arc-plus/arc-moins* și lyra ca semn de anabază/catabază nu există vreo corespondență logică, căci lyra întoarsă pe dos, fatală lui Marsyas, nu marchează statutul inferior al lui Apollo – relația există numai la nivelul termenilor aleși de exeget. *Eppur si muove!* Dincolo de unele exagerări, relația arcului cu lyra în imaginarul grec rămâne un important punct cucerit. Analiza textuală încrucișată cu abundența informație etnomuzicologică, botanică, zoologică deschide un orizont adeseori ignorat de filologul clasic și care se cuvine aprofundat în viitor: recursul la „logica concretului” în manieră lévi-straussiană poate da chiar rezultate spectaculoase. Antropologia gestului și a relației muzicianului cu instrumentul său deschide căi neumblate până acum în studiul muzicii antice. Îndrăzneța interpretare de ansamblu a autorului poate fi contestată, dar ea inaugurează o serie de probleme noi care reclamă aparatul diversificat de studiu pe care autorul l-a dezvoltat de-a lungul expunerii sale. Teza lui Philippe Monbrun se impune deci ca una din cele mai ingenioase și importante contribuții recente în domeniul cercetării religiei grecești antice.

Theodor Emil Ulteriu-Rostás

IOANA COSTA, *Textele antice și transmiterea lor*, Editura Universității din București, 2008, 217 p.

Ioana Costa ne oferă o lucrare pe cât de inedită, pe atât de incitantă. *Textele antice și transmiterea lor* este, în egală măsură, o carte de erudiție și un roman de aventuri. Conceput ca o introducere în filologie, volumul ne prezintă, într-o manieră deopotrivă doctă și agreabilă, viața textelor din Antichitatea greco-latină.

Lucrarea este alcătuită din trei părți, aproape aiodoma unei existențe marcate de cele trei secvențe temporale majore, urmărind: I. *Constituirea textelor*, II. *Transmiterea textelor* și III. *Păstrarea textelor*.

După o scurtă lămurire a domeniului de studiu, reprezentat de *Filologie*, și a rolului acesteia în Antichitate, începe aventura.

Într-un prim timp (*Paleografia externă*), asistăm la nașterea textelor, de la suportul scrierii și instrumentele adecvate acesteia, la alfabet și forma literelor, în evoluția lor, aflate într-o strânsă cauzalitate. Autoarea are în vedere orice fel de texte (literare, științifice, mărturii de viață cotidiană: scrisori, corespondență privată, contracte, chitanțe, acte juridice, acte administrative), gravate în piatră sau așternute pe foi de papirus ori de pergament. Toate acestea, izvorâte dintr-o anumită trebuință sociointelectuală a societăților de demult, se aștern, se sparg, se șterg, se răzuiesc, se rup; ca într-o imagine insufletită, tăblița devine filă, foaia – rulou, ruloul – carte... Ne sunt prezentați, cu acribie, termenii tehnici legați de toate aceste „obiecte” datorită cărora știința, gândul și sensibilitatea anticilor au ajuns până la noi, termeni care dau coloritul specific acestei lucrări. Și, cum viața textelor este strâns legată de viața societății care le-a produs, autoarea ne plimbă cu dibăcie prin Egiptul antic, prin Grecia și Roma, prin Europa medievală, cu localizări și jalonări precise în timp și spațiu.

Într-un al doilea timp, se face investigația internă a textelor, prin indicarea modalităților științifice de stabilire a filiației acestora (*Paleografia internă*). Cititorul, filolog sau profan, este învățat metodic să desfășoare o anchetă filologică, să descopere ADN-ul corect, să alcătuiască un arbore genealogic. Exemplele abundente sunt totodată instructive și amuzante.

Dacă primul capitol se plasează într-un continuum Antichitate – Ev Mediu, cu centrul de greutate în Antichitatea greco-latină, capitolele al II-lea și al III-lea se cantonează în Europa medievală, care, prin mănăstirile ei, a asigurat atât transmiterea, cât și păstrarea textelor. De la Biblioteca din Alexandria ne mutăm în scriitoriu, copistul ia locul scribului. Textele se multiplică, se ascund, se rup, rătăcesc și se împerechează pe ascuns, astfel încât filologul e nevoit să facă apel la *Recensio*, *Examinatio* și *Emendatio*. Suntem în căutarea Ediției *princeps* și facem cunoștință cu edițiile clasice.

Alături de viața textelor, lucrarea ne înfățișează și viața bibliotecilor, atât a celor antice (între care se distinge cea din Alexandria, cu bibliotecarii ei de marcă), cât și a celor medievale, dintre care multe se mai păstrează și azi. Într-un demers fără cusur, autoarea prezintă apoi laicizarea filologiei și nașterea *Universității*.

Demersul de față, totodată strâns și aerat, doct și anecdotic, elementar și *akribos*, cuprins între *Filologie* și *Universitate*, se rânduiește astfel într-un diptic al vieții textelor: Antichitatea și Evul Mediu.

Din punct de vedere didactic, lucrarea Ioanei Costa acoperă cursurile de *Introducere în filologia clasică* și *Critică de text*, pe care le oferă studenților. Practic însă, această lucrare este mult mai mult decât un suport de curs extrem de limpede și de accesibil. Ea se deschide către orice filolog și către orice iubitor al cărții, către orice persoană care găsește plăcere în volumul, forma și parfumul obiectului numit astăzi „carte”.

Florica Bechet